

Ujedinjeno kraljevstvo Velike Britanije i Sjeverne Irske

Osnovi političkog sistema

Velika Britanija i sjeverna Irska

– opšte karakteristike

- Unitarna država
- Ujedinjeno kraljevstvo Engleske i Irske stvoreno je 1801. godine (do 1921. kada se odvojila posebna Irska država)
- Čine ga sljedeće cjeline:
  - Engleska (5/6 ukupne populacije)
  - Škotska (samostalna do 1707. godine, prozbiterijanska crkva, sopstveni parlament od 1999. mješoviti sistem za 129 mjesta)
    - Referendum 2014. godine 55.3% protiv nezavisnosti
  - Vels (od 16. vijeka, keltski jezik, sopstveni parlament, mješoviti sistem, 60 mjesta)
  - Sjeverna Irska (6 alsterskih krugova, dogovor 1998. godine, Šin Fejn, **power sharing** na referendumu)
    - Podijeljena društva – svi bitni djelovi društva imaju trajno određen pristup odlučivanju, bez obzira na ishod izbora (velike koalicije, zaštita prava manjina, decentralizacije, konsenzus kao način donošenja odluke)

UCG

University of Montenegro

Velika Britanija i sjeverna Irska – opšte karakteristike

- Multirasna Britanija (oko 8% ne-bijelci)
- Engleska:
  - Britanci – 51%
  - Englezi/Skoti/Velsani/Irci – 38%
  - Ostalo – 11%
- Škotska
  - Britanci – 19%
  - Englezi/Skoti/Velsani/Irci – 75%
  - Ostalo – 6%
- Vels
  - Britanci – 27%
  - Englezi/Skoti/Velsani/Irci – 60%
  - Ostalo – 13%
- S. Irska
  - Britanci – 47%
  - Englezi/Skoti/Velsani/Irci – 27%
  - Ostalo – 26%

Velika Britanija i sjeverna Irska – opšte karakteristike

- Zemlja koja je prva prošla kroz industrijsku revoluciju
- Kolonijalna imperija od 16. do 19. vijeka – oko 1/3 svijeta
- Matična zemlja anglosaksonskog svijeta
- Zemlja evolucije – britanci se nikad nisu “sastali” da odluče koju vlast će da imaju
- *Proceduralni* (pravila igre) i *supstantivni* (osnovne vrijednosti) konsenzus
- Prve moderne ustanove i principi – parlament, partije, opozicija, vladavina prava, slobodna štampa...

Velika Britanija i sjeverna Irska – spoljnopolitički odnosi

- Suprematija države nad crkvom (16. vijek) Henri VIII i anglikanska crkva
- Prva ratna koaliciona vlada na čelu sa Vinstonom Čerčilom
- Čerčil gubi izbore dok traju pregovori u Potsdamu od Klementa Atlija (laburista)
- Prva žena premijer jedne velike evropske zemlje – Margaret Tačer (3 mandata od 1979.)
- Vlada *trećeg puta* Toni Blera od 1994. godine

Velika Britanija i sjeverna Irska – spoljnopolitički odnosi

- Komonvelt: 54 nezavisne države
- Bila članica Evropske Unije od 1973. godine (1957. godine)
  - “susjedi, ali ne i ostrvo”
  - *Splendid isolation*
- *Brexit (2016) – Exit – 51.9%*
- Posebno prisni odnosi sa SAD-om (preokret od multikulturalizma nakon terorističkih napada)

Ustav

- Nekodifikovani pravni akt
  - Prvi period do Slavne revolucije: Magna karta 1215. i Bill of Rights 1688. – *ograničena parlamentarna monarhija*
  - Drugi period 1689-1832: jačanje parlamenta bez učešća većine – *liberalna država*
  - Treći period 1867-1949: proširenje prava glasa – *liberalna demokratija*
- Ustavna pravna pravila (Law of the Constitution)
  - Velike istorijske povelje
  - Zakonodavni akti parlamenta
  - Sudske odluke
  - Pravila običajnog prava (common law) potvrđena od strane sudova
- Ustavne konvencije
  - Pravila ponašanja nosilaca određenih uloga (monarha, premijera...)

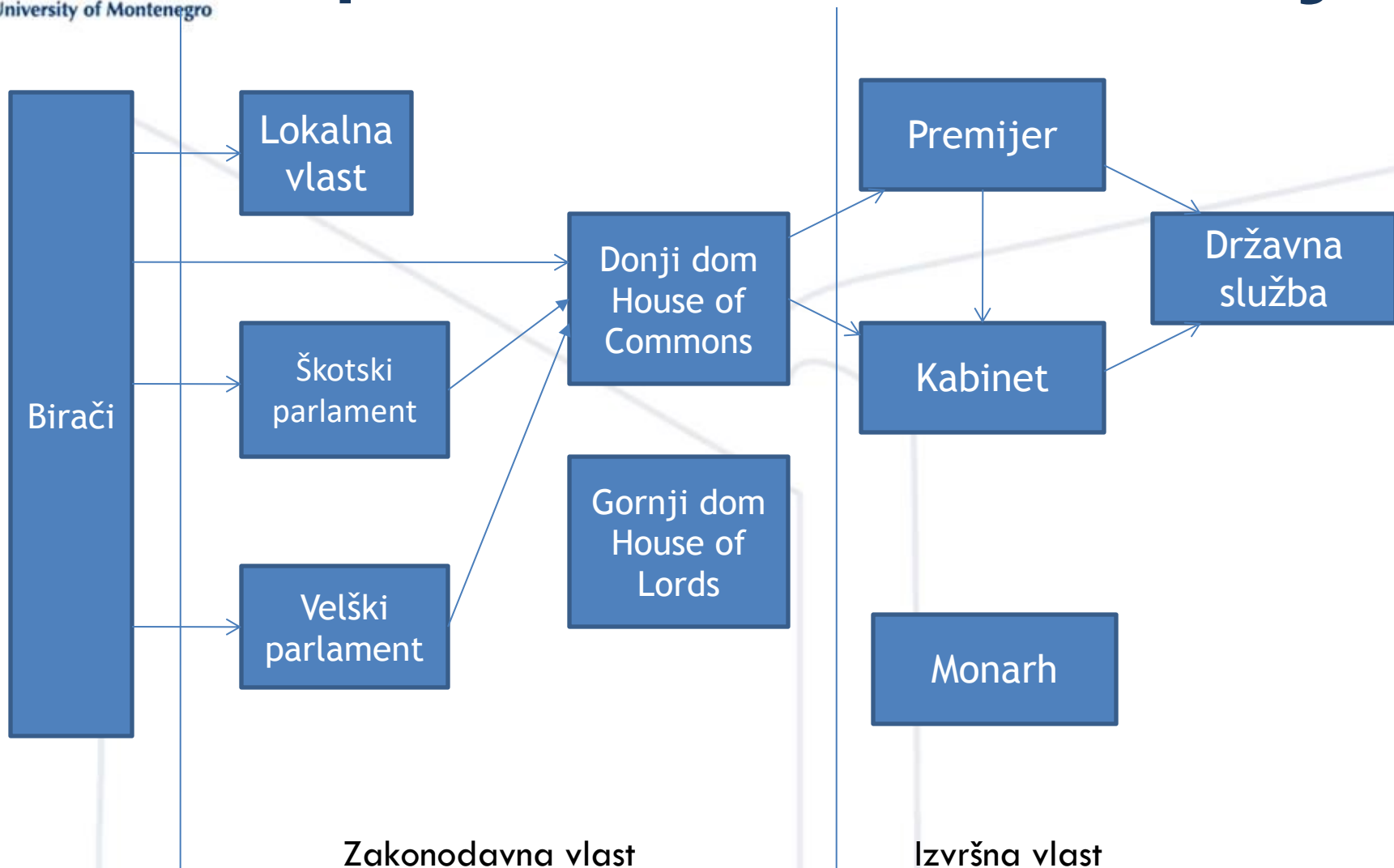

Ustav

Karakteristika	Velika Britanija	SAD
Porijeklo	Srednjevijekovni običaji	Ustavna konvencija 1878. god.
Oblik	Pisani, nekodifikovani	Pisani, kodifikovani
Ko donosi krajnju odluku	Parlamentarna većina	Vrhovni sud SAD
Povelja o ljudskim pravima	Ne postoji	Postoji
Izmjene i dopune	Obično glasanje u parlamentu	Većina u oba doma + većina u parlamentima država
Politička relevantnost	Mala	Velika

Struktura vlasti

– parlamentarna monarhija

University of Montenegro

Monarh

- Kralj Čarls III
- Porodica Hanover iz Njemačke
- Promjena prezimena u Vindzor posle I svjetskog rata
- “Prerogativi krune”
  - Imenovanje prvog ministra
  - Obavještenja o radu kabineta
  - Sazivanje i raspuštanje parlamenta “na savjet prvog ministra”
  - “Prijestona besjeda” i potpisivanje zakona
- Krivična neodgovornost
- Vrhovni komandant i poglavar Crkve
- Tri prava: da bude konsultovan, da savjetuje i ohrabruje

Parlament

Parlament

- Dvodomani
- “Pretjerali biste s demokratijom ako prije sjednice ne biste znali ishod glasanja”,
laburistički ministar
- Bič (whip)
- 9 od 10 glasanja u skladu sa partijskim preporukama

Gornji dom – House of Lords

Gornji dom – House of Lords

- Aristokratska i neizborna priroda
- Nasljedni perovi
- Svjetovni lordovi – oko 800, ukinuto 1999.
- Duhovni lordovi – dva nadbiskupa i 24 biskupa Anglikanske crkve
- Pravni lordovi
- Doživotni perovi – istaknute javne ličnosti
- Ukupno – oko 700 članova
- Reforme u toku

Donji dom – House of Commons

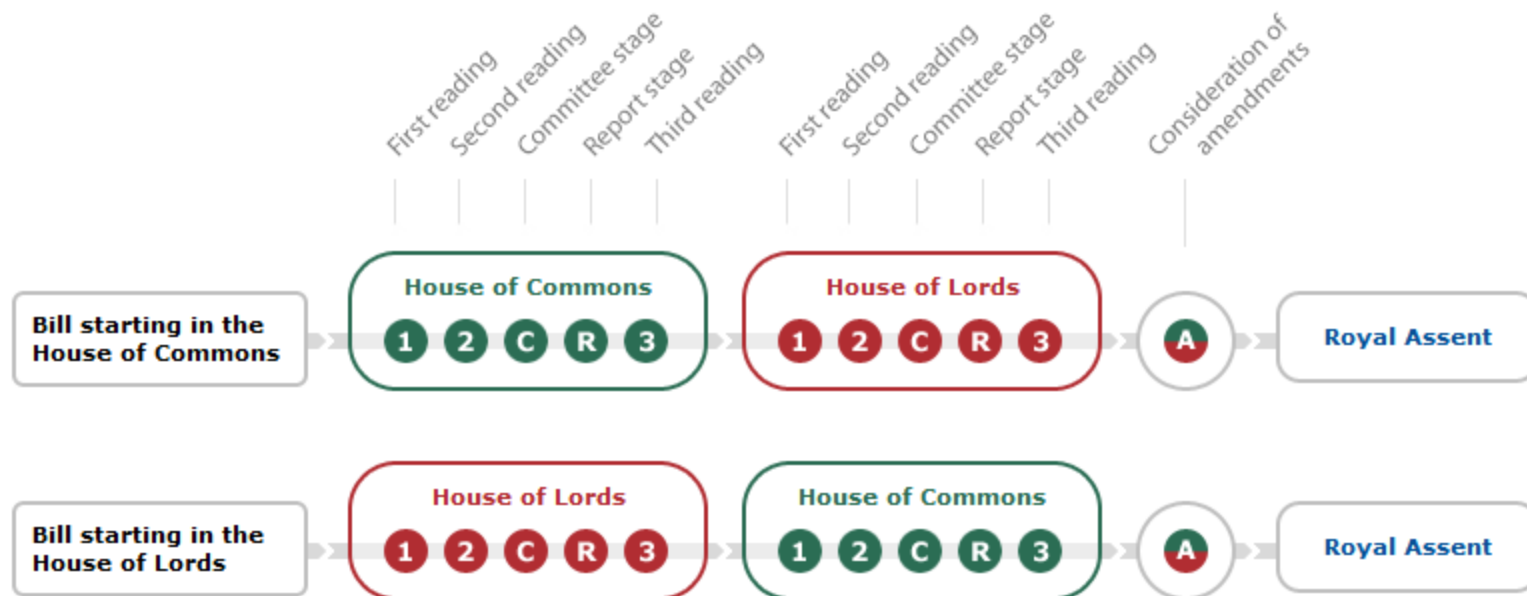

Donji dom – House of Commons

- Do izbornih reformi
- – oligarhijsko tijelo
- Prosječan vijek – manje od 4 godine
- Isključiva odgovornost vlade
- Raspuštanje u rukama prvog ministra
- Speaker – gospodar procedure i tumač Poslovnika (Standing Orders)
- Preko 90% zakonskih predloga od Vlade
- “čitanja” zakona i odbori parlamenta

Zakonodavna procedura

- Može početi u oba doma
- 4 čitanja
- Usaglašavanje stavova

Vlada

- Curia Regis – Privy Council
- Impeachment prema ministrima – odgovornost cijelog kabineta (1742 g.)
- Prvo raspuštanje parlamenta 1748g.
- Prime minister – uvijek lider pobjedničke partije
- “Republikanski” monarh
- Vlada / 120-130 članova
- Kabinet / 16-23 člana – Dauning str. 10
- Ministri nemaju samostalnosti
- “Vlada u sijenci”

Najveće partije

- Bio klasičan dvopartijski sistem
- Nastanak nakon “slavne” revolucije 1688.
- Vigovci (liberali) – za jačanje parlamenta; nacionalna partija od 1877g.
  - 1981. Liberalno – demokratska – Liberalna i Socijalnodemokratska partija
- Torijevci (konzervativci) – *bog, monarh, država*, dominantni od 1830.; nacionalna partija od 1867g.
- Laburisti (Labor Party) – partija radništva, nastala 1900g.

Konzervativna partija

- Poznatiji lideri:

- Winston Čerčil
- Margaret Tačer
- Džon Mejdžor
- Dejvid Kameron
- Tereza Mej
- Boris Džonson
- Rishi Sunak

- Široka i neodređena načela
- Zastupnik interesa krupne buržoazije i srednjih slojeva
- Prave mogućnosti jakima da bi se pomoglo slabijima – Dizraeli

Laburistička partija

- Poznatiji lideri:
  - Klement Atli
  - Toni Bler
  - Gordon Braun
  - Ed Miliband
  - Džeremi Korbin
  - Keir Starmer
- Reformistički socijalizam
- Od oko 6,5 miliona članova samo 800.000 individualnih

Liberalno-demokratska partija

- Ed Davey
- Problemi sa izbornim sistemom
- Spajanje liberalne i socijaldemokratske partije
- 2019 – 11 poslanika

Nove partije

- UKIP , desni populizam, euroskepticizam
  - 1 poslanik u HC
  - 22 u EP
- Zeleni, lijevi populizam

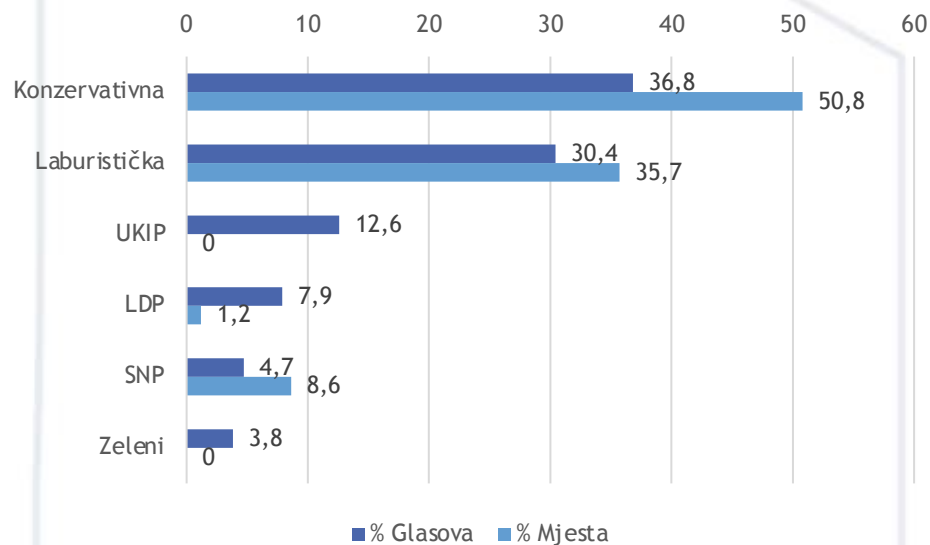

Izborni sistem za donji dom

- Uninominalni prosti većinski sistem (first past the post)
- 651 izborna jedinica – relativna većina
- Sječa manjih stranaka
- Izborna kampanja - 8-15 dana
- Poslanik – zastupnik cijele nacije
- Glasanje za lidera i “for the party image”

Rezultati izbora za donji dom 2015.

	Konzervativna partija	Laburistička partija	Škotska nacionalna partija	Liberalno demokratska partija
Prethodni izbori	306 mjesta, 36.1%	258 mjesta, 29.0%		57 23.0%
Osvojeno mjesta na posljednjim izborima	330, 50.8%	232, 35.7%	56, 8.6%	8, 1.2

Rezultati izbora za donji dom 2019.

	Konzervativna partija	Laburistička partija	Liberalno demokratska partija
Osvojeno mjesta na posljednjim izborima	365	202	12
Promjena broja mjesta	▲ 48	▼ 60	▼ 1
Broj glasova	13,966,454	10,269,051	3,696,419
Procenat glasova	43.6%	32.1%	11.6%
Promjena	▲ 1.2%	▼ 7.9%	▲ 4.2%